

بررسی قابلیت‌های فضای معماری برای ایجاد بستر پاسخ‌گویی به نیازهای انسان از منظر اسلام

مطالعه موردی: خانه‌های زینت‌الملک شیراز و بروجردی‌های کاشان

عبدالحمید نقره کار^۱، فرهنگ مظفر^۲، سمانه تقدیر^{۳*}

^۱ دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

^۲ دانشیار معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

^۳ دانشجوی دکترای معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران

چکیده

بنا بر نظر پژوهشگران حوزه طراحی محیط، آن‌چنان که لازم است به مقوله قابلیت‌های فضای معماری برای پاسخ‌گویی به نیازهای انسان پرداخته نشده است. مقاله حاضر با مد نظر قرار دادن آخرین دستاوردهای پژوهشی پیرامون این موضوع، به دنبال شناخت مدلی جامع و کاربردی از نیازهای انسان و سطوح قابلیت‌های فضای معماری برای بسترسازی برای اشنای نیازهای او از منظر اسلام است. برای این منظور مروری بر مهم‌ترین دیدگاه‌های اسلامی پیرامون موضوع انجام گرفت. ابتدا با مقایسه تطبیقی، اطلاعات به‌دست آمده درباره نیازهای انسان طبقه‌بندی شد و با محور قرار دادن تعریف امام علی (ع) از مراتب نفس انسان مدلی از نیازهای انسان در تناظر با مراتب نفس او ارائه گردید. با توجه به یافته‌ها و با استفاده از روش استنباط و استدلال منطقی، قابلیت‌های فضای معماری در چهار سطح متناظر با نیازهای چهارگانه انسان (نیازهای مادی، روانی، عقلانی و روحانی) تعریف شد و در مرحله بعد با توجه به آموزه‌های اسلامی، نمونه‌هایی از راهبردهای مفهومی و راه‌کارهای عملی برای ایجاد قابلیت‌های چهارگانه در فضای معماری ارائه شده است. سپس برای بررسی قابلیت اجرایی و تحقق‌پذیری راه‌کارهای ارائه شده و نقش آن‌ها در خلق آثار معماری ماندگار، دو نمونه از آثار معماری ایران که شایستگی آن‌ها مورد تأیید متخصصان حوزه معماری است (خانه زینت‌الملک شیراز و بروجردی‌های کاشان) مورد مطالعه قرار گرفت و راه‌کارهای ارائه شده در آن‌ها بازخوانی شده است. در نهایت براساس دستاوردهای این پژوهش می‌توان مطرح نمود که فضای معماری می‌تواند چهار سطح قابلیت متناظر با نیازهای چهارگانه انسان ایجاد نماید. اما نکته مهم این است که فضای معماری قابلیت دارد نیازهای مادی و روانی انسان را به صورت نسبی تأمین نماید، اما تنها می‌تواند بستری برای تأمین نیازهای عقلانی و روحانی او فراهم آورد، زیرا سیر تکامل انسان‌ها امری آگاهانه و اختیاری است.

واژگان کلیدی: معماری، قابلیت محیط، نفس انسان، نیازهای انسان، اسلام.

A Study of the Architectural Space Capabilities for Creating a Bed-ground to respond to Human's Needs from the Islamic Perspective

A Case Study on Zinat-al Molk of Shiraz and Broujerdis of Kashan Houses

Abdolhamid Noghrekar

Associate Professor of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Development , Iran University of Science and Technology

Farhang Mozafar

Associate Professor of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Development , Iran University of Science and Technology

Samaneh Taghdir

Ph.D. Student of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Development , Iran University of Science and Technology

Abstract:

According to the views of researchers in the field of environment design, the issues of capabilities of architectural spaces to respond to human's needs have not been tackled as they deserve it. Taking into consideration, the latest research outcomes about this subject, the present article is pursuing to discuss a comprehensive and applied model of human's needs and levels of architectural space capabilities to make a bed-ground to meet his needs from the perspective of Islam. For this purpose, a review was made on the most important Islamic views about the subject. First, through a comparative study, the data obtained about the human's needs was classified. Then, putting the definition made by Imam Ali (a.s.) on the degrees of human's self as the pivot, a model of human's need corresponding with his 'self' was presented. With regard to the findings and using the method of inference and logical reasoning, the capabilities of architectural space at four levels corresponding with the fourfold needs of human (physical, mental, rational and spiritual needs) were defined. At the following stage, considering the Islamic teachings, some samples of the conceptual strategies and practical approaches to create fourfold capability in architectural space were presented. Afterwards, in order to study the executive capabilities and materialize the approaches presented and their roles in creating lasting architectural works, two samples of Iranian architectural worlds , whose qualifications are confirmed by experts of architecture (Houses of Zinat-ol Molk in Shiraz and Broujerdis in Kashan) were studied and the presented approaches were retrieved in them. Finally , based on the outcomes of this research, it is possible to put forth that the architectural space can create four levels corresponding with the human's fourfold needs. However, the important point is that the architectural space has this capability to meet the human's physical and spiritual needs relatively, but it only can provide a ground to supply his rational and spiritual needs, because the humans' evolutionary route is a knowledgeable and an optional issue.

Keywords: Architecture, Environment Capability, Human's Self, Human's Needs, Islam.